

## TILSHUNOSLIK

2 ta narsa emas, balki 3 ta narsa kerak: lugʻat, grammatika va til korpusi” [7, 261]. Til oʻrganuvchilarga korpus nutq, grammatika, leksikada mavjud materiallarni taqdim etadi.

Oʻzbekistonda korpus lingvistikasi sohasida bir qancha tadqiqotlar amalga oshirilgan boʻlib, maqolada taʼlimiy korpus lingvistikasi boʻyicha izlanish olib borgan olimlarning tadqiqotlari tahlil qilingan, oʻrganishlardan olingan natijalar va chet eldagi taʼlimiy korpuslar tahlili haqida ayrim maʼlumotlar berilgan.

**ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA**

Korpus atamasiga sohada tadqiqot olib borgan olimlar tomonidan turlicha taʼriflar keltiriladi. Jumladan, professor B.Mengliyev tomonidan Korpus – maʼlum maqsadda yigʻilgan matnlar majmuini tashkil etuvchi, til birliklari yigʻindisi, tabiiy tildagi elektron shaklda saqlanadigan yozma yoki ogʻzaki, kompyuterlashtirilgan qidiruv tizimiga dasturiy taʼminot asosida joylashtirilgan onlayn yoki oflayn tizimda ishlaydigan matnlar jamlanmasi deb taʼrif beriladi [4, 3].

Korpus lingvistikasiga N.Abduraxmonova quyidagi taʼrifni beradi, korpus lingvistikasi – bu nutqning barcha ifodalarini kuzatish, tahlil qilish va oʻrganish imkonini beruvchi yoʻnalish boʻlib, korpus esa tilning qisqartirilgan modeli sifatida nutqning turli diskurslardagi ifodasini tabiiy nutq holatida namoyon etuvchi tizimli matnlar majmuasidir [1, 16].

Korpus lingvistikasi korpus turlarini, uning tuzilishini va tabiiy tilda yuzaga keladigan oʻzgarishlarni vaqt nuqtayi nazaridan kuzatish, tahlil qilib borish imkonini beradi. Korpuslar turli maqsadlarda yaratiladi va tarkibida bir qancha subkorpuslarni birlashtiradi. Korpuslar tarkibida subkorpuslar sifatida mualliflik korpusi, parallel korpus, taʼlimiy korpuslarni qayd etish mumkin. Jumladan, oʻzbek tili milliy ([uzbekcorpus.uz](http://uzbekcorpus.uz)) korpusi tarkibida mavjud taʼlimiy korpus, qolaversa, Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat oʻzbek tili va adabiyoti universitetida 2021-yilda oʻzbek tilida taʼlimiy korpus yaratishga doir dastlabki amaliy ishlar olib borish boshlandi. ([uzschoolcorpara.uz](http://uzschoolcorpara.uz))

Amerikada	N.F.Sidiropulos N.Hatsigeorgiu	Korpuslarning afzalligi va kamchilliklari haqida
	Sabine Braun	Korpus manbalari haqida
Rossiyada	V.V.Vinogradova	Rus tili milliy korpusning tarkibi
	O.G.Chernyavskaya	Dunyo korpuslari haqida
Turkologiyada	Oʻ.Xoliyorov	Taʼlimiy korpusning lingvistik asoslari haqida

Ingliz tilida taʼlimiy korpus alohida korpus boʻlib, ingliz tilini oʻrganuvchilarning xalqaro korpusi sifatida, ogʻzaki ingliz tilini oʻrganish uchun Lankaster Spoken English Corpus, Corpus of Spoken American English korpuslarini misol qilib keltirsak boʻladi.

N.F.Sidiropulos va N.Hatsigeorgiuning tadqiqotida taʼlimda korpusdan foydalanishning afzalligi va kamchiliklari haqida quyidagi fikrlarni aytadi. Korpusning afzalligi uning misollar koʻpligi, qidiruv tizimiga kirish imkoniyati hamda koʻp sonli grammatika va til xususiyatlarini batafsil oʻrgata oladigan manba deb koʻrsatsa, kamchiligi sifatida korpusda tildan foydalanishda kontekstning yoʻqligi va aniq tekshiruv yoʻqligini keltiradi, chunki taʼlimda tasodifiy elementlar mavjud [10, 1-5]. Taʼlimiy korpuslarning qurilishi, uning tarkibi va ishlatilishi oʻquvchilarga til oʻrgatishda qoʻllanishi haqida soʻz yuritilgan. Ilgari oʻrganilgan korpus turlarining samaradorligi va taʼlimdan foydalanishning afzalligi koʻrsatilgan.

Sabine Braun ELISA – til oʻrganish maqsadlari uchun pedogogik jihatdan boyitilgan korpus haqidagi tadqiqotida til oʻrganish uchun mos boʻlgan kichik va aniq maqsadli korpuslarni ishlab chiqarilishi, korpusda dolzarb mavzularga oid manbalar boʻlishi kerakligini tahlil qilib beradi [11].

John Sinclair tadqiqotining tahlil natijalari shuni koʻrsatadiki, korpusni taʼlimda qoʻllash uchun avval oʻqituvchida koʻnikma va bilim boʻlishi kerak. Shundan keyin, oʻquvchilarga til oʻrgatishda korpusdan foydalanish kerakligi haqida va uni qanday ishlatish usullarini oʻrgata oladi. Chunki bu maqolada hozirda koʻp talabalar, oʻquvchilar, akademik litsey oʻquvchilari til oʻqitish korpusidan bexabar ekanligi aytilgan [8, 1-3].

Rus tili milliy korpusi tarkibida taʼlimiy korpus ichki korpus sifatida ishlab chiqarilgan va uning milliy korpusdan farqi matnlarning taʼlimiy korpusda oʻquvchi yoshiga mosligi bilan ajralib turadi.



UO‘K: 80.81‘33

## TA‘LIMiy KORPUS LINGVISTIKASI BO‘YICHA OLIB BORILGAN TADQIQOTLAR TAHLILI

## АНАЛИЗ ИССЛЕДОВАНИЙ В ОБЛАСТИ ОБУЧАЮЩЕЙ КОРПУСНОЙ ЛИНГВИСТИКИ

## ANALYSIS OF RESEARCH IN EDUCATIONAL CORPUS LINGUISTICS

Botirova Maftuna Maxammadtulqin qizi<sup>1</sup> <sup>1</sup>O‘zbekiston milliy universiteti talabasiQodirova Zebo Gulboyevna<sup>2</sup> <sup>2</sup>O‘zbekiston milliy universiteti o‘qituvchisi**Annotatsiya**

Ushbu maqolada ta‘limiy korpus lingvistikasi sohasida olib borilgan tadqiqotlar keng tahlil qilingan. Bunda korpus lingvistikasi ta‘rifi, uning ta‘limdagi dolzarbligi va zamonaviy til o‘rganishda samaradorligi yoritilib berilgan. Jahondagi va O‘zbekistondagi ta‘limiy korpuslar, ularning imkoniyatlari, tarkibi va texnologik jihatlari batafsil o‘rganilgan. Maqolada til o‘rgatishda ta‘limiy korpuslardan foydalanishning afzalliklari va kamchiliklari, shuningdek, ularning lingvodidaktik va morfologik asoslari haqida ma‘lumot beriladi. Tadqiqot natijalari ta‘limiy korpuslarni takomillashtirish va ularni samarali o‘qitish vositasi sifatida foydalanishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqola o‘quv materillarini yaratishda korpus lingvistikasi texnologiyalarining keng imkoniyatlarini namoyon etadi.

**Аннотация**

В данной статье проведён всесторонний анализ исследований в области обучающей образовательные корпусы. Представлено определение корпусной лингвистики, её актуальность в образовании и эффективность в современном изучении языков. Подробно рассмотрены образовательные корпуса в мире и в Узбекистане, их возможности, состав и технологические аспекты. В статье раскрыты преимущества и недостатки использования обучающих корпусов в преподавании языков, а также их лингводидактические и морфологические основы. Результаты исследования играют важную роль в совершенствовании образовательных корпусов и их эффективном применении в качестве инструмента обучения. Данная статья демонстрирует широкие возможности технологий корпусной лингвистики в создании учебных материалов.

**Abstract**

This article provides a comprehensive analysis of research in the field of educational corpus linguistics. It explores the definition of corpus linguistics, its relevance in education, and its effectiveness in modern language learning. The study examines educational corpora worldwide and in Uzbekistan, highlighting their potential, structure, and technological aspects. The article discusses the advantages and disadvantages of using educational corpora in language teaching, as well as their linguistic and morphological foundations. The research findings play a crucial role in improving educational corpora and utilizing them as effective teaching tools. This study demonstrates the broad potential of corpus linguistics technologies in the development of educational materials.

**Kalit so‘zlar:** korpus, ta‘limiy korpus, rus tili milliy korpusi, elektron axborot bazasi, lug‘at, matn.

**Ключевые слова:** корпус, обучающий корпус, Национальный корпус русского языка, электронная информационная база, словарь, текст.

**Key words:** corpus, educational corpus, Russian National Corpus, electronic information database, dictionary, text.

**KIRISH**

Zamonaviy tilshunoslik sohasida korpus lingvistikasi katta ahamiyatga ega. Katta hajmdagi matnlarni tahlil qilish orqali, tilning tuzilishi va o‘rganilishiga yordam beradi. Korpus texnologiyasida tabiiy til grammatikasini tahlil qilish, matnlardagi yangi so‘zlar va ularning ishlatilish chastotasi aniqlash, til birliklari o‘rtasidagi semantik munosabatlar, xususan, sinonimlik va antonimlik, paronimlik, omonimlik hodisalari tadqiqini o‘rganish mumkin bo‘ladi. Ayniqsa, korpuslardan ta‘lim sohasida foydalanish o‘quv jarayonini samarali tashkil etishni ta‘minlaydi. Ta‘lim sohasida, xususan, chet tillarini o‘qitishda korpuslardan foydalanish interaktiv va moslashtirilgan metodlarni taqdim etadi. Professor V.A.Plungyaning fikricha:.. “endi odamga tilni o‘zlashtirish uchun odamga

## TILSHUNOSLIK

ommalashishini tahlil qilish mumkin. Konsepsiya turli texnologik yondashuvlar (NLP, SI, MO, Big Data) va ularning tilga ta'sirini o'rganish imkonini beradi, bu esa tadqiqotga keng qamrovlilik baxsh etadi. Facebookdagi sharhlarni NLP texnologiyalari yordamida avtomatik ravishda toifalarga ajratish (masalan, "ijobiy fikr", "salbiy fikr", "savol", "taklif") matnни tahlil qilishning bir usulidir. Shu bilan birga, sun'iy intellekt algoritmlari foydalanuvchilarning avvalgi layklari va sharhlari asosida ularga yangi postlar yoki guruhlarni tavsiya qilishi (targetlangan kontent) texnologiyaning tilga va kontent iste'moliga ta'sirini ko'rsatadi. Katta ma'lumotlar tahlili esa ma'lum bir mavzu bo'yicha eng ko'p ishlatilayotgan so'zlar yoki xeshteglarni aniqlashga yordam beradi.

**XULOSA**

Ijtimoiy tarmoqlar makon, yosh, ma'lumot darajasi va boshqa omillarning onlayn muloqotga ta'sirini kamaytiradi. Tadqiqot natijalari ijtimoiy tarmoq platformalarini takomillashtirish, kontentni moderatsiya qilish, soxta axborotga qarshi kurashish va marketing strategiyalarini ishlab chiqish kabi sohalarida amaliy qo'llanilishi mumkin. Misol: YouTubedagi videolar ostidagi sharhlarni NLP asosida tahlil qilib, salbiy yoki spam (noo'rin xabarga qo'yilgan ta'qiq) xarakterdagi sharhlarni avtomatik ravishda o'chirish kontentni moderatsiya qilishning bir ko'rinishidir. Kompaniyalar esa ijtimoiy tarmoqlarda o'z mahsulotlari haqidagi fikrlarni sentiment tahlili yordamida o'rganib, marketing kampaniyalarini shunga moslashtirishlari mumkin. Masalan, agar foydalanuvchilar yangi mahsulot haqida ko'proq salbiy fikr bildirayotgan bo'lsa, kompaniya o'z strategiyasini qayta ko'rib chiqishi mumkin. Biroq, bu omillar onlayn muloqotga ta'sir ko'rsatishda davom etadi va ularning ta'sirini o'rganish ijtimoiy tarmoqlar tilini tushunish uchun muhimdir.

**ADABIYOTLAR RO'YXATI**

1. Ю. Д. Дешериев, «Социальная лингвистика».
2. Л. Б. Никольский, «Синхронная социолингвистика».
3. Д. Кристал, «Интернет как лингвистический объект».
4. Г. Н. Трофимова, «Интернет-лингвистика: вербальная коммуникация в Интернете».
5. Baronchelli, A. Pugliese, L. Dall'Asta, A. Vespignani, "The Multiplexity of Reality and the Metamorphosis of Online Social Networks".
6. Г. Лассуэлл, «Структура и функции коммуникации в обществе».
7. М. Маклюэн, «Понимание медиа: внешние расширения человека».
8. Г. М. Андреева, «Социальная психология».
9. К.Исраилова, "The impact of social network communication on the lexical structure of language and comments" . Proceedings of the 14th International Scientific and Practical Conference International Forum: Problems and Scientific Solutions (January 16-18, 2025: Melbourne, Australia). 151-156-бетлар.
10. К.Исраилова, "Неологизмы и фразеологические единицы в языке социальных сетей". Статья. Международном журнале формального образования ([International Journal of Formal Education](http://journals.academiczone.net/index.php/ijfe)) Ссылка на журнал: <http://journals.academiczone.net/index.php/ijfe>. Том 3, выпуск 12, декабрь 2024 года, ISSN: 2720-6874, 198-204-бетлар.
11. К.Исраилова, "Ижтимоий тармоқлар тили ва медиалингвистика тавсифи. Мақола. "FarDU. Ilmiy xabarlar – Научный вестник. ФерГУ –Scientific journal of the Fergana State University". 2024-йил, 6-сон, 432-435-бетлар.
12. К.Исраилова, "Language and communication language of social networks World". Bulletin of Social Sciences (WBSS). Ссылка на журнал: <https://www.scholarexpress.net>. 2022-йил, февраль, 7-жилд, 25-28-бетлар. ISSN: 2749-361X.